

**Nummer 5, jaargang 1
November 2006**

Bestuur:

Voorzitter a.i:
Henny Reudink
Kennedylaan 22
6865 BH Doorwerth
0317-313917
webmaster@D66Renkum.nl

Secretaris.:

Judith van Genderen
Kennedylaan 22
6865 BH Doorwerth
0317-313917
judith.van.genderen@planet.nl

Penningmeester en webmaster:
Henny Reudink

Raadslid

Pieter Minderhoud
Benedendorpseweg 167
6862 WC Oosterbeek
026-3391126
pieter.minderhoud@wanadoo.nl
Commissie: Bedrijvigheid, Inwoners, Leefomgeving

Steunfractie

Judith van Genderen
0317-313917
judith.van.genderen@planet.nl
Commissie: inwoners

Jasper Verstand

026-3333338
jasperverstand@hotmail.com
Commissie: Leefomgeving

Redactie:

Jasper Verstand en Judith van Genderen

**Kijk voor het laatste nieuws op:
www.D66Renkum.nl**

De Groene Zoom is het ledenbericht van D66, afd. Renkum. Vragen, suggesties, opmerkingen? Mail naar: jasperverstand@hotmail.com

Van de voorzitter

Beste democraten in Renkum, Voor u ligt alweer nummer 5 van de Groene Zoom. U mag hieruit afleiden dat er weer een enthousiaste groep mensen bezig is om D66 te profileren. Ons hardwerkende campagne team. Een team dat uw steun hard nodig heeft om deze laatste dagen voor de verkiezingen nog een slag te slaan. Elders leest u dat er 5000 folders/kranten verspreid moeten worden. Mag het campagne team op uw spontane hulp rekenen!!! Zij wachten op uw telefoontje.

We mogen dan wel niet de boventoon voeren en dat willen we misschien ook wel niet, maar we zijn er wel en ons denken aan oplossingen voor de problemen van morgen staat niet stil. Dat blijkt ook wel uit de huiskamerbijeenkomst over de klimaatverandering waarvan u in deze Groene Zoom het verslag vindt en een uitnodiging om mee te doen aan de discussies. Discussies die er WEL toe doen.

Het zal u niet ontgaan zijn dat de verkiezingen voor de deur staan. Nee niet die van 22 november!!! maar die van de Provinciale Staten. Het provinciale verkiezingsprogramma is bijna klaar en zal elektronisch verspreid worden onder de leden. Wij bespreken het programma op

de AAV Ledenvergadering van 30 november a.s. Meer informatie volgt binnenkort. Noteert u de datum alvast in uw agenda.

Henny Reudink, voorzitter

Agenda

Vervolg Klimaatdebat

20 november maandagavond
20.00 uur Huize Rozenhage,
Benedendorpseweg 167

AAV

30 november donderdagavond
20.00 uur Locatie nog niet bekend.

PPG

zaterdag 16 december 10.00
uur. Locatie nog niet bekend.

Verkiezingscampagne

Ook D66Renkum is bezig met de campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen op 22 november. Er komen deze week nog 5000 exemplaren van de campagnekrant onze kant op. Graag een spontane reactie van leden die ons met de verspreiding daarvan een handje willen helpen.

Deze last-minutekrant is vooral bedoeld voor de vele kiezers die nog geen keus hebben kunnen maken. Deze mensen moeten weten dat D66 het er niet bij laat zitten. D66 heeft meer ups en downs gehad. Naast een trouwe achterban staat een enthousiaste jonge garde in den lande klaar om met nieuwe ideeën en frisse energie het sociaalliberale gedachtegoed te verbreiden. Er is geen andere sociaalliberale partij in Nederland. Geen andere partij is zo toekomstgericht en toch pragmatisch bezig om ecologie en economie met elkaar te verbinden, zo internationaal georiën-

teerd. Met durf om niet mee te lopen. Met hart en hoofd. Sociaal als het moet en liberaal als het kan.

Het campagne team

Bijeenkomst over klimaatverandering krijgt vervolg.

Op maandagavond 20 november is er een tweede bijeenkomst over de klimaatverandering gepland.

Opnieuw stelt D66 fractieleider Pieter Minderhoud zijn huiskamer ter beschikking. Marilyn Minderhoud vertelt over haar indrukken van de klimaatconferentie in Nairobi waar zij dan juist van teruggekeerd is. D66 2^e Kamerlid Boris van der Ham maakt zich met anderen sterk voor een krachtiger Europees energiebeleid. Het veelomvattende begrip duurzaamheid wordt onder de loep genomen. Wat komt er terecht van de doelstellingen. Wat zijn we zelf bereid te doen en te laten, is dat genoeg? Het wordt steeds duidelijker dat dit onderwerp elk partijbelang overstijgt. Wie geïnteresseerd is is van harte welkom. Voor wie de vorige keer niet aanwezig kon zijn is dat geen probleem. Leden van andere partijen en milieugroepen moeten zich niet laten weerhouden om mee te praten. Huize Rozenhage staat wederom open, 20 uur, Benedendorpseweg 167 Oosterbeek. Info 0317 313917.

Verslag van de eerste klimaatbijeenkomst.

Zondagmiddag 5 november was de eerste huiskamerbijeenkomst met als thema de klimaatverandering.

Deze middag was georganiseerd om mensen bij elkaar te brengen en om een bepaald onderwerp aan de orde te stellen.

Groene Zoom

Het onderwerp dat werd behandeld was grote invloed die de film en het boek van oud vice-president van Amerika Al Gore op dit moment heeft: 'Een ongemakkelijke waarheid'. De huiskamer van fractieleider Pieter Minderhoud en zijn vrouw Marilyn was goed gevuld.

Zoals we inmiddels ook in ons dagelijks leven hebben kunnen waarnemen warmt onze aarde zich in een rap tempo op. CO₂ en andere broeikasgassen zijn hier een belangrijke oorzaak van en de mens is daarbij de grote factor.

Op de bijeenkomst van j.l. zondagmiddag liet Pieter Minderhoud in zijn inleiding een aantal tabellen zien die in het boek van Al Gore staan.

Deze tabellen lieten b.v. zien de bevolkingsgroei vanaf het jaar 1000 tot 2000 en de hoeveelheid CO₂ vanaf 1900 tot 2000.

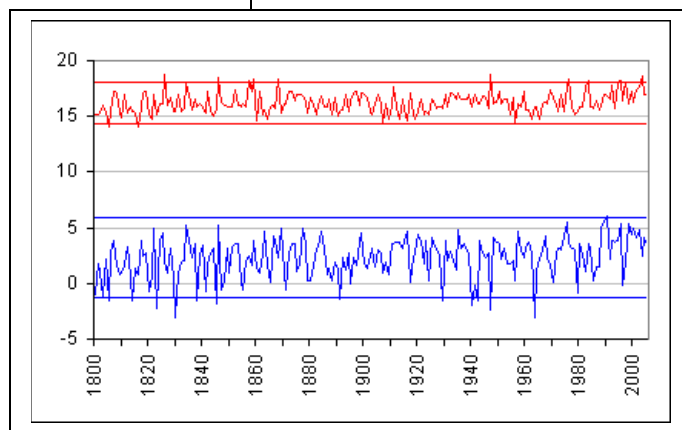
Pieter Minderhoud is ingenieur, en heeft gewerkt in het buitenland aan vele waterprojecten, o.a. in Pakistan. Daar is het de afgelopen 15 jaar drie keer extreem heet geweest met temperaturen boven de 50 graden Celsius. De sneeuw in het Himalaya gebergte is in rap tempo aan het smelten. In een reportage van de BBC World was dat duidelijk te zien, het smeltwater heeft zich inmiddels verzameld in lager gelegen velden en dreigt nu een aantal dorpen weg te spoelen.

Iemand wees op de explosieve groei van de wereldbevolking sinds 1800. Van 3 miljard toen naar 6,6 miljard mensen nu en

D66Renkum

volgens de VN zal dit over 50 jaar ongeveer 9 miljard zijn. Door beter eten, medicijnen en betere levensomstandigheden leven mensen langer en door oude sociale en/of religieuze patronen worden er in veel landen per gezin nog heel veel kinderen geboren. Dat kan overigens binnen een generatie ombuigen als geboortebepaling algemeen geaccepteerd wordt.

In een van de tabellen liet Al Gore ons ook zien welke landen de meeste energie verbruiken. Amerika is de grootste verbruiker van energie gevolgd op enige afstand door Europa (de EU-landen.) Amerika is een van de landen die het Kyoto verdrag niet hebben geratificeerd. Een

land als Indonesië met ongeveer evenveel inwoners als de hele EU verbruikt maar weinig energie. Als China zich snel ontwikkelt heeft de wereld een groot probleem.

Verder werd er gediscussieerd over oplossingen. Wind en waterenergie zijn mogelijke oplossingen maar hebben ook weer grote nadelen. Een waterkrachtcentrale is een goed middel maar vernietigt het waterecosysteem.

Energie opgewerkt via windkracht heeft weer het nadeel dat vogels zich doodvliegen tegen de turbines. Zonne-energie is wat dat betreft een betere oplossing, en waterstof mogen we

zeker niet uitvlakken als mogelijke energiebron voor de toekomst.

Ook werd er gesproken over onze manier van leven. De westerse wereld leeft er op een decadente manier op los want het leven moet een groot feest zijn. Daarbij gebruiken wij alles dat ons van pas kan komen zonder erbij na te denken wat dat voor gevolgen heeft. Er moet dus een mentaliteitsverandering plaatsvinden. Die moet niet van bovenop worden opgelegd maar moet van onderop "vanuit de burgers zelf dus" komen. Het onderwerp was belangwekkend genoeg om er een volgende bijeenkomst aan te wijden. Deze wordt op maandagavond 20 november gehouden.
Peter Baruch.

Zin en onzin over klimaatverandering

Door Bram Bregman

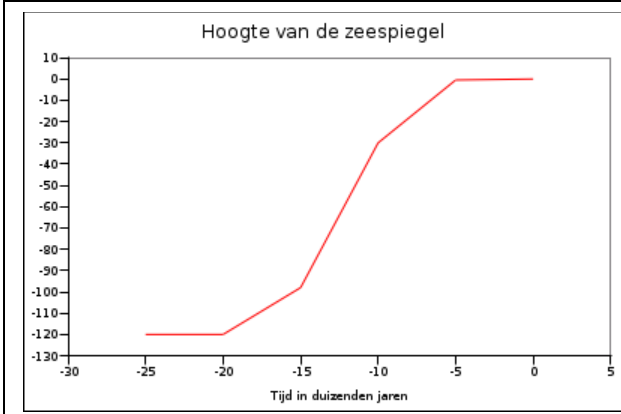
(onderstaand artikel is iets ingekort, en verscheen in *Idee*, juli 2006, het tijdschrift van het kenniscentrum van D66)

Heeft de mens nu wel of geen invloed op de verandering van het klimaat? Loopt Nederland gevaar door de stijging van de zeespiegel of zitten we voorlopig nog wel even droog? Klimaatverandering is een hot onderwerp in de media. Maar wat moet je nou eigenlijk geloven van al die berichten?

Met enige regelmaat confronteren de media het publiek met artikelen over klimaatverandering. Soms is de berichtgeving spectaculair. Zo zouden menselijke activiteiten een verwaarloosbare rol spelen bij klimaatverandering. Maatregelen in het kader van het Kyoto-protocol zouden nauwelijks helpen. Ook

Groene Zoom

verschijnen er berichten over een mogelijke afkoeling in West-Europa (in plaats van de verwachte opwarming) door het stoppen van de warme golfstroom. Daarnaast berichten de media over een verwachte zeespiegelstijging van en-

kele meters als gevolg van het afsmelten van de ijsmassa op Groenland en voorspellen zij de toename van extreem weer: hittegolven en wateroverlast.

Complexe klimaatmodellen

Het onderzoek naar het begrip van het klimaatsysteem heeft een grote ontwikkeling doorgemaakt de afgelopen tientallen jaren. De huidige klimaatmodellen houden rekening met belangrijke natuurlijke factoren zoals zonnevariabiliteit en vulkaanuitbarstingen. Verder bevatten ze behalve fysische modules, zoals bijvoorbeeld chemische en biotopische processen, maar ook menselijke activiteiten en de daaraan gerelateerde emissies van broeikasgassen en vervuilende stoffen die onze luchtkwaliteit aantasten. De klimaatwetenschappers lopen voortdurend tegen de grenzen aan van de huidige kennis van het klimaatsysteem. Het toetsen van klimaatmodellen met metingen is daarom van groot belang.

Nauwkeurige metingen

De huidige klimaatmodellen laten zien dat het mondiale temperatuurverloop gedurende de afgelopen 150 jaar goed kan worden

D66Renkum

verklaard. De nauwkeurigheid van de metingen is een cruciale factor. Juist de recente metingen zijn nauwkeurig en staan garant voor een kritische toets van de modellen. Deze modellen laten zien dat als men alleen rekening houdt met natuurlijke activiteiten, de mondiale temperatuuroename vanaf 1950 wordt onderschat en dat dus menselijke activiteiten nodig zijn om het gemeten temperatuurverloop te verklaren.

IJskapdynamica

Een voor Nederland relevant spectaculair voorbeeld van abrupte klimaatverandering is een mogelijk sterke zeespiegelstijging van enkele meters als gevolg van het afsmelten van de ijskap van Groenland de komende eeuwen.

Op de website van een KNMI onderzoeker (1) is te lezen dat de zeespiegel de afgelopen eeuw met ongeveer 20 cm is gestegen (1.8 ± 0.3 mm/jaar). Binnen de nauwkeurigheid is er overeenstemming tussen theorie en metingen.

Uit recente modelstudies in de nieuwe klimaatscenario's van het KNMI (2) blijkt dat bij een temperatuurstijging van 4 graden in het jaar 2100 de zeespiegel tussen de 25 cm en 46 cm hoger zal zijn ten opzichte van 1990. Daarbovenop komen dan nog bijdrages van afsmeltende gletsjers en ijskappen. Op basis van de veranderingen in het klimaat in de periode tussen de twee recentste ijstijden is berekend dat de ijskap op Groenland voor ongeveer de helft was afgesmolten en een bijdrage van maximaal 3.4 meter aan de zeespiegel gaf. Het volledig afsmelten duurt in het model 3.000 jaar. Een andere studie concludeert echter dat

mogelijk in de komende eeuw een drempelwaarde wordt overschreden waardoor de ijskap van Groenland in enkele eeuwen vrijwel geheel kan afsmelten.

Dit is een bekende controversiële discussie. Rekening houdend met de waargenomen zeespiegelstijging en een mogelijke versnelling in het afsmelten van de ijskappen komt het KNMI in haar hoogste klimaatscenario tot een totale zeespiegelstijging van 85 cm in 2100 ten opzichte van 1990.

Warme golfstroom

Een ander voorbeeld dat ook in de kranten verscheen, betreft het afremmen van de warme golfstroom in West- en Noord-Europa wat eerder tot afkoeling zou kunnen leiden in Nederland dan tot opwarming. Het vaktijdschrift Nature meldde onlangs dat Britse geleerden uit metingen een afname constateerden van 30 procent. Klimaatmodellen laten zien dat bij een toename van de hoeveelheid broeikasgassen de golfstroom inderdaad afneemt, hoewel er nog veel onzekerheden zijn. Door meer regen en rivierafvoer in de Arctische zeeën en door opwarming aan het zeeoppervlak zinkt het water minder gemakkelijk.

Of deze afname een aanwijzing is van menselijk handelen is niet duidelijk. De gemeten 30 procent zou volgens het KNMI ook te wijten kunnen zijn aan natuurlijke variaties. De metingen waren te schaars om een betrouwbaar beeld te vormen. Tevens zou een afname van 30 procent betekenen dat de

Groene Zoom

Noord Atlantische Oceaan zou afkoelen terwijl die juist warmer is geworden. Hoewel de sterkte van de golfstroom in de toekomst waarschijnlijk afneemt, is het temperende effect niet groot genoeg om de opwarming door broeikasgassen tegen te houden. Alle modellen laten een opwarming zien gedurende de 21ste eeuw, ook boven de Atlantische oceaan.

Regen

Krijgen we meer regen als gevolg van het broeikas effect? Een van de belangrijkste fysische conse-

quenties van een warmere atmosfeer is de toegenomen capaciteit om vocht vast te houden. Volgens een bekend natuurkundig principe (4) neemt deze opnamecapaciteit snel toe met de luchttemperatuur. Volgens dit principe neemt de kans op neerslag en de neerslagintensiteit toe als de aarde warmer wordt. Een aantal KNMI klimaatscenario's laten zien dat de winters natter en de zomers droger worden, maar wel met een hogere neerslagintensiteit van de zomerbuien.

Adaptatiekosten

Klimaatverandering is van alle tijden, aldus Nobelprijswinnaar voor de Chemie Paul Crutzen in het boek Klimaatverandering van Van Dorland en Geurts. De grote

D66Renkum

natuurlijke variabiliteit van het klimaat is treffend verwoord in het boek van Kroonenberg, De menselijke maat. Dit gegeven maakt het lastig uitspraken te doen over het belang van de menselijke bijdrage aan de huidige klimaatverandering. Ongeacht de oorzaken van klimaatverandering is aanpassing (adaptatie) van de mens aan klimaatverandering ook van alle tijden.

Anders dan tienduizenden jaren geleden leven wij thans in een complexere samenleving die adaptatie bemoeilijkt. Hoewel

we in tienduizend jaar tijd technologisch gezien enorme stappen hebben gezet, zijn we ook kwetsbaarder geworden. Zonder werkende infrastructuur zijn we vleugellam. De adaptatiekosten zijn hoog. Adaptatie mag dan in Nederland en andere rijke westerse landen wel financieerbaar zijn, volgens een recent rapport van de Wereldbank (5) kunnen de adaptatiekosten als gevolg van een mondiale temperatuur

stijging van 2-3°C voor ontwikkelingslanden deze eeuw hoog oplopen. De schattingen variëren van enkele miljarden tot \$100 miljard per jaar. De financiële consequentie voor veel ontwikkelingslanden is een reductie van het Bruto Nationaal Product met 5-10%.

In de praktijk betekent dit dat een boer in Bangladesh, zal moeten verhuizen als de zeespiegel verder stijgt; er is geen enkele donor bereid dergelijke bedragen op tafel te leggen. Bovendien is de arme boer in Bangladesh niet in staat te verhuizen door de hoge bevolkingsdichtheid en de slechte economische toestand van hem en zijn land. Dit geldt niet alleen

voor de delta in Bangladesh, waarin alleen al meer dan 17 miljoen mensen wonen (6), maar voor de deltagebieden in vrijwel alle ontwikkelingslanden.

Morele verantwoordelijkheid

Cruciaal in deze problematiek is de bijdrage van menselijke activiteiten aan klimaatverandering. Als de menselijke invloed gering is ten opzichte van de natuurlijke variabiliteit, dan valt de morele verantwoordelijkheid weg iets te ondernemen. Hiertegenover staan de conclusies van het Intergovernmental Panel for Climate Change, IPCC. Het IPCC stelt dat het zeer waarschijnlijk is dat een deel van de opwarming sinds de tweede helft van de twintigste eeuw door menselijk handelen is veroorzaakt. Waarschijnlijk komt zelfs het grootste deel van de recente opwarming op rekening van de mens.

Regeringen beschouwen de uitkomsten van de IPCC rapporten als leidraad voor klimaatbeleid en de eerste twee rapporten (1991 en 1997) stonden aan de basis van een wereldwijde afspraak om broeikasgasemissies te reduceren. Deze afspraak staat beter bekend als het Kyoto Protocol. Hiermee hebben 34 landen zich verplicht tot het reduceren van de CO₂ emissies met gemiddeld 5.2 procent ten opzichte van 1990.

Er is veel kritiek op het protocol; landen worden opgescheept met hoge kosten en de effecten lijken minimaal. Diverse landen geven al aan de hoge kosten

betalen, wat een bedreiging vormt voor het protocol. Op dit moment is er echter geen alternatief om tot een wereldwijde oplossing te komen, zeker met het gegeven dat rijke landen hoogst waarschijnlijk niet bereid zijn de hoge adaptatiekosten voor ontwikkelingslanden te bekostigen. Kyoto is ook geen doel op zich. Kyoto kijkt niet verder dan 2012 en is daarom niet meer dan een instrument om landen te bewegen schone energiebronnen te ontwikkelen.

Sceptici welkom

Het klimaatonderzoek is continu onderhevig aan voortschrijdend inzicht. Onderzoeksuitkomsten over klimaatverandering, zeker als deze spectaculair abrupt zijn, moeten daarom altijd kritisch worden bekeken. Iedere criticus wordt uitgenodigd aan te geven waar de huidige klimaatmodellen fouten vertonen. Het commentaar is zelfs welkom: immers van iedere modelverbetering profiteren we uiteindelijk allemaal. Echter, zoals onlangs in het weekblad Nature stond: Until now, no sceptic has been able to shoot holes in the modelling of the current climate.

Noten:

- (1) www.knmi.nl/~hazelege.
- (2) Brochure Klimaat in de 21e eeuw, vier scenario's voor Nederland, mei 2006, zie ook www.knmi.nl/climate-scenario's.
- (3) www.wmo.ch/web/wcrp/wcrp-home.html.
- (4) Clausius-Clapeyron relatie, zie ook :

www.climate.org.

- (5) Report on Clean Energy and Development: Towards an Investment Framework, The World Bank, April, 2006.
- (6) www.climate.org/topics/weather/index.shtml.

D66 Richtingwijzers voor een progressieve sociaal-liberale visie

- vertrouwen op de eigen kracht van mensen
- denk en handel internationaal
- beloon prestatie en deel de welvaart
- streef naar een duurzame en harmonieuze samenleving
- koester de grondrechten en gedeelde waarden